

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЮЩАК ЖАННА МИКОЛАЇВНА

УДК: 657.47(043.3)

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ:
ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Житомир – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку в Житомирському державному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент
Бутинець Тетяна Анатоліївна,
Житомирський державний технологічний університет,
докторант кафедри бухгалтерського обліку

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Олійник Оксана Вікторівна,
Житомирський державний технологічний університет,
професор кафедри аналізу і статистики

кандидат економічних наук, доцент
Суліменко Лариса Антонівна,
Житомирський національний агроекологічний
університет,
декан економічного факультету

Захист відбудеться “15” грудня 2010 р. о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.052.01 у Житомирському державному технологічному університеті за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103, ауд. 233.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного технологічного університету за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103.

Автореферат розісланий “___” листопада 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.В. Давидюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформування вітчизняної економіки та розвиток ринкових відносин супроводжується докорінними змінами інституціонального середовища. Недосконалість новостворених інститутів, неналагодженість механізмів взаємодії між економічними агентами, відсутність навиків ринкового обміну обумовлюють зростання трансакційних витрат в процесах економічної взаємодії між суб'єктами господарювання. Економічна ефективність діяльності підприємств залежить від напрямів зниження витрат і збільшення рівня її прибутковості. В умовах посилення конкурентної боротьби питання зниження витрат підприємств набувають особливого значення. Важливу роль у розробці напрямів мінімізації трансакційних витрат суб'єктів господарювання відіграє система бухгалтерського обліку, яка створює якісне інформаційне забезпечення для можливості управління такими витратами.

Незважаючи на те, що концепція трансакційних витрат активно розвивається вченими-економістами, її облікові аспекти залишаються практично не дослідженими. Це пояснюється відсутністю єдиного підходу в бухгалтерському обліку до розуміння трансакційних витрати, а також складністю їх ідентифікації та кількісного вимірювання через неявний їх характер.

Вагомий внесок у розробку питань теорії та методології бухгалтерського обліку витрат зробили вітчизняні вчені: О.С. Бородкін, Ф.Ф. Бутинець, Т.А. Бутинець, Б.І. Валуєв, А.М. Герасимович, С.Ф. Голов, М.Я. Дем'яненко, В.М. Жук, З.В. Задорожний, Г.Г. Кірейцев, Я.Д. Крупка, М.В. Кужельний, А.М. Кузьмінський, О.В. Олійник, М.С. Пушкар, П.Т. Саблук, В.В. Сопко, Л.К. Сук, Л.А. Суліменко, Н.М. Ткаченко, І.Д. Фаріон, М.Г. Чумаченко, О.В. Шевчук, В.П. Ярмоленко.

Дослідженню проблем визначення, регулювання, аналізу трансакційних витрат присвячено роботи таких вітчизняних і російських дослідників, як С.І. Архієреєв, Л. В. Базалієва, М. В. Вергуненко, О.П. Власенко, Н. М. Волоснікова, Г. В. Дугінець, Я.В. Зінченко, Р.І. Капелюшніков, І.С. Коропецький, С.В. Кузьминов, Г. А. Макухін, С.В. Малахов, О.М. Олійник, В.В. Радаєв, Т.В. Семенова, О.В. Тарасенко, О.Є. Шастітко, О.В. Шепеленко, теоретичним підґрунтям яких є класичні праці з теорії трансакційних витрат зарубіжних науковців: А. Алчіана, Й. Барзеля, О. Уільямсона, Х. Демсеца, К. Ерроу, Дж. Коммонса, Р. Коуза, К. Менара, П. Мілгрорма, Д. Норта, Дж. Робертса, Дж. Уолліса, С. Чунга.

У сфері бухгалтерського обліку питаннями розвитку теорії та методології обліку трансакційних витрат займалися вітчизняні вчені: І.П. Булеєв, О.В. Замазій, Г.Г. Кірейцев, М.С. Пушкар, О.В. Шепеленко, М.М. Шигун, а також російські вчені Т.Б. Кувалдіна, М.Т. Лабинцев, О.Л. Матвеева, І.Г. Панженська.

Враховуючи наукові результати та не применшуючи значення проведених досліджень, невирішеними залишаються проблемні питання формування й упорядкування понятійного апарату щодо визначення термінів “трансакція”, “трансакційні витрати”; класифікації трансакційних витрат для цілей бухгалтерського обліку і управління; удосконалення методики бухгалтерського обліку і контролю трансакційних витрат. Наявність окреслених проблемних питань

зумовили необхідність розробки науково обґрунтованих теоретичних положень і практичних рекомендацій з удосконалення теорії і практики бухгалтерського обліку та контролю трансакційних витрат, визначили актуальність теми, її мету, завдання, предмет і основні напрями дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Житомирського державного технологічного університету № 28 “Методологія моделювання національної системи бухгалтерського обліку в умовах трансформаційного економічного розвитку” (номер державної реєстрації 0109U001876). У межах наукової програми автором виконано дослідження, пов'язані з удосконаленням теорії і практики бухгалтерського обліку і контролю трансакційних витрат.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є наукове обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення бухгалтерського обліку і контролю трансакційних витрат підприємства.

Для досягнення поставленої мети в роботі сформульовано такі завдання:

- з'ясувати сутність поняття “трансакційні витрати” як об'єкта бухгалтерського обліку;
- виявити вплив інституціональних теорій, зокрема теорії трансакційних витрат, на систему бухгалтерського обліку;
- систематизувати підходи до класифікації трансакційних витрат для цілей бухгалтерського обліку та управління;
- визначити напрями організації бухгалтерського обліку та порядок формування облікової політики щодо трансакційних витрат підприємства;
- сформулювати методичні підходи до бухгалтерського обліку трансакційних витрат;
- розглянути шляхи підвищення рівня інформаційного забезпечення процесу управління витратами, зокрема трансакційними витратами, підприємства;
- встановити рівень теоретичного обґрунтування положень внутрішнього контролю трансакційних витрат;
- розвинути методичні засади внутрішнього контролю трансакційних витрат.

Гіпотеза дисертаційної роботи полягає в припущенні, що налагодження бухгалтерського обліку і контролю трансакційних витрат дозволить підвищити ефективність управління діяльністю виробничих підприємств.

Об'єктом дослідження є трансакційні витрати виробничих підприємств та процеси їх бухгалтерського обліку і контролю.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку і контролю трансакційних витрат підприємства.

Методи дослідження. Проведене дослідження базується на діалектичному методі пізнання з використанням системного підходу до вивчення фундаментальних положень теорії трансакційних витрат, а також визначення місця трансакційних витрат в системі бухгалтерського обліку і контролю.

У ході дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Методи причинно-наслідкового зв'язку та абстрактно-логічний використовувались

для удосконалення класифікації трансакційних витрат для цілей бухгалтерського обліку і управління. Для визначення існуючого стану бухгалтерського обліку і контролю трансакційних витрат, рівня трансакційних витрат застосовано статистичні методи, зокрема спостереження, порівняння, аналізу, динаміки, графічний. За допомогою абстрактно-логічного методу, зокрема, прийомів індукції, дедукції, аналогії, співставлення, з'ясовано джерела походження трансакційних витрат на мікро- і макрорівнях. Дослідження методики обліку трансакційних витрат здійснювалося з використанням методів узагальнення та конкретизації теоретичного і практичного матеріалу. Застосування методу моделювання дозволило розробити порядок облікового відображення трансакційних витрат виробничих підприємств.

Інформаційною базою дослідження виступили наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з економічної теорії, бухгалтерського обліку та господарського контролю, нормативні документи, матеріали науково-практичних конференцій, довідкові та інформаційні видання аудиторських і консалтингових фірм, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку і контролю трансакційних витрат виробничих підприємств як основи підвищення ефективності управління діяльністю суб'єкта господарювання. У процесі дослідження отримано наступні наукові результати:

вперше:

- розроблено комплексний підхід до облікового відображення трансакційних витрат за всіма видами діяльності підприємства, що забезпечує контроль їх виникнення та сприяє зниженню таких витрат і підвищенню ефективності діяльності суб'єктів господарювання;

удосконалено:

- систему бухгалтерського обліку в частині виділення об'єктів, сформованих під впливом інституціональних теорій (теорії інститутів, теорії прав власності, теорії контрактів, теорії фірми, теорії трансакційних витрат), що дозволяє визнати трансакційні витрати об'єктом бухгалтерського обліку і контролю;

- класифікацію трансакційних витрат (за характером; можливістю відображення в обліку; відношенням до суб'єкта господарювання; економічною доцільністю; видами діяльності; стадіями договірному процесу; видом (спрямуванням) договору; кількістю трансакцій) для побудови системи аналітичного обліку, що дозволяє підвищити точність та повноту інформаційного забезпечення процесу управління;

- організацію бухгалтерського обліку трансакційних витрат в частині визначення місць виникнення таких витрат і центрів відповідальності, обґрунтування необхідності калькулювання трансакційних витрат при придбанні та реалізації активів підприємства, що формує інформаційну основу управління трансакційними витратами;

- організаційно-методичне забезпечення внутрішнього контролю трансакційних витрат в частині визначення рівнів і стадій його здійснення, складових, напрямів ідентифікації і дослідження відхилень з трансакційних витрат, що сприяє

комплексності та своєчасності застосування заходів внутрішнього контролю трансакційних витрат, посиленню контролю за формуванням витрат діяльності, підвищенню якості облікових даних;

дістало подальший розвиток:

- зміст понять “трансакція”, “трансакційні витрати”, що сприяє формуванню єдиного підходу до трансакційних витрат як об’єкту бухгалтерського обліку і контролю;
- склад внутрішньої бухгалтерської звітності про витрати підприємств (в частині необхідності представлення звітів ЗТВ-1 “Звіт про трансакційні витрати на управління”, ЗТВ-2 “Звіт про трансакційні витрати договірному процесу”, ЗТВ-3 “Звіт про трансакційні витрати неефективних переговорів”, ЗВП “Зведений звіт про витрати підприємства”), що сприяє задоволенню інформаційних потреб користувачів різних рівнів управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій щодо бухгалтерського обліку і контролю трансакційних витрат виробничих підприємств, що дозволяє підвищити якість інформаційного забезпечення управління витратами підприємства, прийняття ефективних управлінських рішень щодо зниження рівня трансакційних витрат. Зокрема, в практичну діяльність вітчизняних підприємств та в навчально-методичне забезпечення навчального закладу впроваджено такі розробки:

- методику калькулювання повних витрат при придбанні та реалізації активів, яка включає трансакційні витрати договірному процесу, на ТОВ “Беверс” (довідка № 218 від 09.02.2010 р.);

- пропозиції з удосконалення організації бухгалтерського обліку трансакційних витрат за місцями виникнення і центрами відповідальності; методики облікового відображення трансакційних витрат на управління, договірному процесу, фінансової, інвестиційної та надзвичайної діяльності ВАТ “Галіївський маслозавод ім. В.Ф. Мазуркевича” (довідка № 158 від 10.03.2010 р.);

- модель облікового відображення трансакційних витрат різних видів діяльності, яка передбачає внесення змін до облікової та договірної політики, робочого плану рахунків в діяльність підприємства Група компаній “Планета” (довідка № 30/3 від 30.03.2010 р.);

- методику внутрішнього контролю трансакційних витрат, рекомендації щодо визначення функціональних обов’язків контролерів різних рівнів (бухгалтерського, адміністративного, контролю власника) у діяльність ТОВ “Юлтис” (довідка № 48 від 15.04.2010 р.);

- уточнено класифікацію трансакційних витрат для цілей бухгалтерського обліку і управління, визначено особливості облікового відображення і внутрішнього контролю трансакційних витрат, що використано в ході розробки навчальних програм та навчально-методичного забезпечення дисциплін “Управлінський облік”, “Фінансовий облік II”, “Звітність підприємства”, “Організація внутрішнього контролю” (довідка Житомирського державного технологічного університету № 44-45/809 від 14.06.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Всі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягає у дослідженні комплексу теоретичних та організаційно-практичних питань, пов'язаних з удосконаленням теорії та методики бухгалтерського обліку і контролю трансакційних витрат.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження, викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на 9 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Міжнародній науковій конференції “Наукові бухгалтерські школи світу: еволюція, сучасний стан, перспективи розвитку” (м. Житомир, 2008 р.); Всеукраїнських наукових конференціях, присвячених ідеям проф. П.П. Німчинова та проф. І.В. Малишева (м. Житомир, 2009 р., 2010 р.); Науково-практичних міжвузівських конференціях, присвячених Дню Житомирського державного технологічного університету (м. Житомир, 2009 р., 2010 р.); Міжнародній науковій конференції “Бухгалтерський облік, аналіз і контроль в системі корпоративного управління: розвиток інтелектуальних і технічних можливостей” (м. Краматорськ-Житомир, 2009 р.); Міжнародній науковій конференції “Мовні стратегії у формуванні світової бухгалтерської еліти” (м. Житомир, 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні” (м. Тернопіль, 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством” (м. Луцьк, 2010 р.).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 8 наукових статей у фахових виданнях загальним обсягом 4,28 друк. арк. (особисто автору належить 4,06 друк. арк.), 9 тез доповідей загальним обсягом 1,38 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Основний зміст роботи викладено на 198 сторінках друкованого тексту. Робота містить 21 таблиць на 22 сторінці, 26 рисунків на 26 сторінках, 11 додатків на 50 сторінках. Список використаних літературних джерел налічує 271 найменувань на 26 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі **“Трансакційні витрати як об'єкт обліку та контролю: економічна сутність і класифікація”** досліджено зміст понять “трансакція”, “трансакційні витрати”; визначено вплив інституціональних теорій на формування нових об'єктів управління, бухгалтерського обліку і контролю; сформовано класифікацію трансакційних витрат з метою удосконалення їх бухгалтерського обліку і контролю.

Значний вплив економічної теорії на розвиток системи бухгалтерського обліку обумовлює необхідність дослідження місця інституціональних теорій у формуванні

нових інформаційних запитів у суспільстві, виникненню нових об'єктів дослідження, в результаті чого виявлено вплив розвитку таких теорій на суб'єкти господарювання та на їх систему бухгалтерського обліку (рис. 1).

Рис. 1. Вплив теорії трансакційних витрат на бухгалтерський облік

1 – вплив теорії інститутів на формування теорії трансакційних витрат (ТТВ) (визначає інститути як інструмент мінімізації трансакційних витрат (ТВ)); 2 – вплив теорії прав власності на формування ТТВ (обґрунтування наявності витрат на здійснення обміну правами власності); 3 – вплив теорії контрактів на формування ТТВ (обґрунтування обмеженої раціональності індивідів та обмеженої ефективності інституціональних механізмів примусу до виконання контрактів, що спричинює виникнення додаткових витрат при укладанні і виконанні контрактів); 4 – вплив теорії фірми на формування ТТВ (вибір форми економічної організації, за якої досягається мінімізація ТВ); 5 – вплив теорії інститутів на суб'єкта господарювання (СГ) (регулювання в рамках діючих інститутів); 6 – вплив теорії прав власності на СГ (координація діяльності СГ в рамках, визначених контрактом); 7 – вплив теорії контрактів на СГ (стимулювання до найефективнішого використання ресурсів); 8 – вплив теорії фірми на СГ (оптимізація розміру і структури підприємства); 9 – вплив ТТВ на СГ (зміна характеру управління витратами); 10 – вплив ТТВ на об'єкти обліку (породжують необхідність відображення нових об'єктів обліку).

Відсутність єдиного підходу до розуміння суті трансакційних витрат не дозволяє ідентифікувати їх як об'єкт бухгалтерського обліку та повністю врахувати такі витрати при прийнятті управлінських рішень. Вивчення підходів до сутності даного поняття дозволило визначити трансакційні витрати як витрати на здійснення трансакції. Під трансакцією необхідно розуміти взаємодію між двома і більше суб'єктами з приводу обміну матеріальними активами, видами діяльності, а також правами та зобов'язаннями на основі формальних (документально оформлених) та неформальних домовленостей. Відповідно, трансакційні витрати – витрати, що виникають під час організації і реалізації економічних взаємовідносин, пов'язані з передачею, специфікацією і захистом прав власності, обумовлені відповідними формальними і неформальними умовами функціонування суб'єктів господарювання на ринку.

Використання понятійного апарату в запропонованому значенні забезпечує підхід до розуміння трансакційних витрат як облікової категорії, що дозволяє удосконалити організацію і методику їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку та здійснення контролю.

Нерозробленість науково обґрунтованої класифікації трансакційних витрат перешкоджає належній організації бухгалтерського обліку і контролю таких витрат, відображенню їх на рахунках бухгалтерського обліку, а також управлінню їх

обсягом. У наукових працях автори наводять понад 30 класифікаційних ознак, за якими виділяють більше 80 видів трансакційних витрат. В роботі запропоновано підхід до класифікації трансакційних витрат для цілей бухгалтерського обліку і управління за ознаками, наведеними на рис. 2.

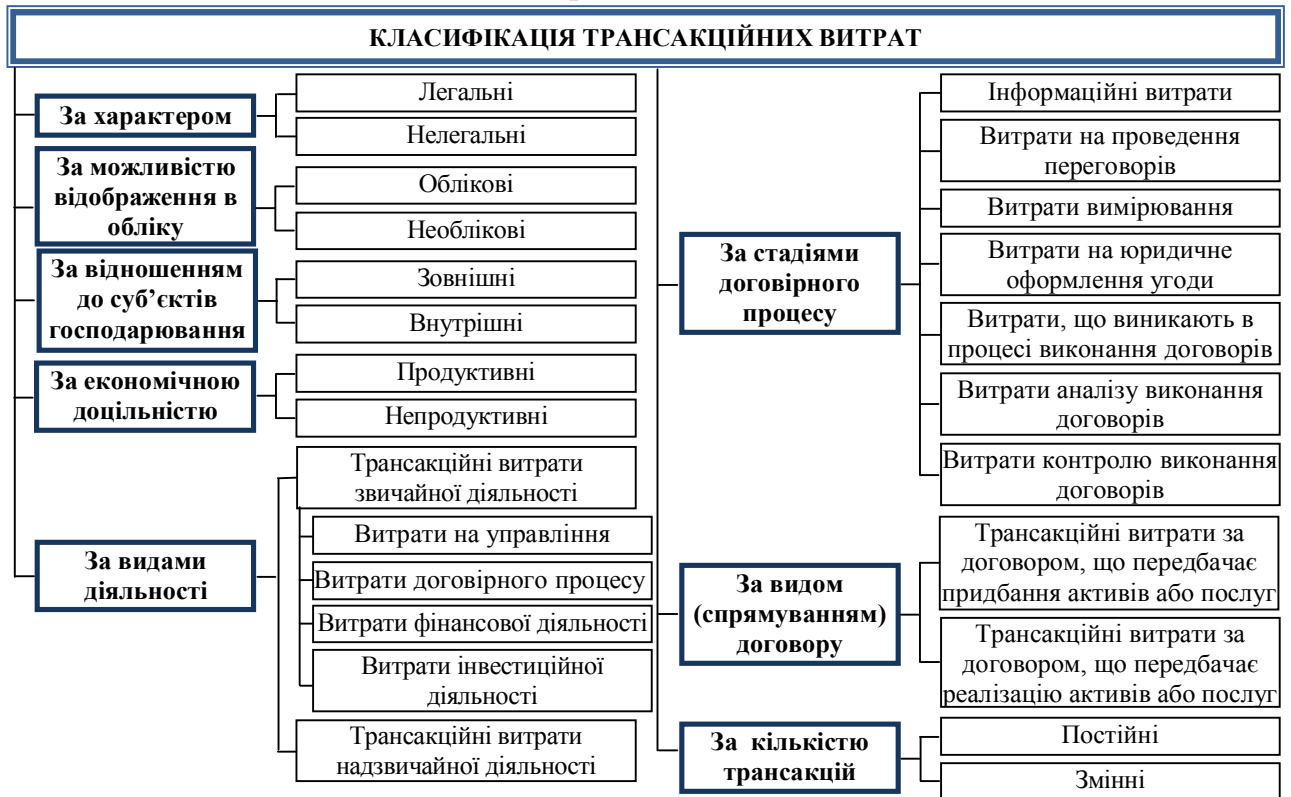

Рис. 2. Класифікація трансакційних витрат для цілей бухгалтерського обліку та управління

Розроблена класифікація дозволяє розкрити зміст трансакційних витрат підприємства, удосконалити методику їх бухгалтерського обліку та контролю трансакційних витрат в частині побудови системи аналітичного обліку для підвищення точності і повноти інформаційного забезпечення процесу управління.

Сформульовані положення щодо визначення впливу інституціональних теорій на систему бухгалтерського обліку, узгодження понятійного апарату і розробки класифікації трансакційних витрат сприяють удосконаленню теоретичних засад організації та методики їх бухгалтерського обліку і контролю.

У другому розділі **“Бухгалтерський облік трансакційних витрат: організаційно-методичні підходи”** визначено напрями удосконалення організації бухгалтерського обліку трансакційних витрат; розроблено комплексний підхід до облікового відображення даних витрат, розкрито особливості формування внутрішньої бухгалтерської звітності про трансакційні витрати виробничих підприємств.

Ґрунтуючись на запропонованій класифікації трансакційних витрат, розроблено комплексний підхід до їх облікового відображення, який дозволяє врахувати витрати, пов'язані з трансакціями за всіма видами діяльності суб'єкта господарювання: трансакційні витрати звичайної діяльності і трансакційні витрати надзвичайної діяльності (рис. 3).

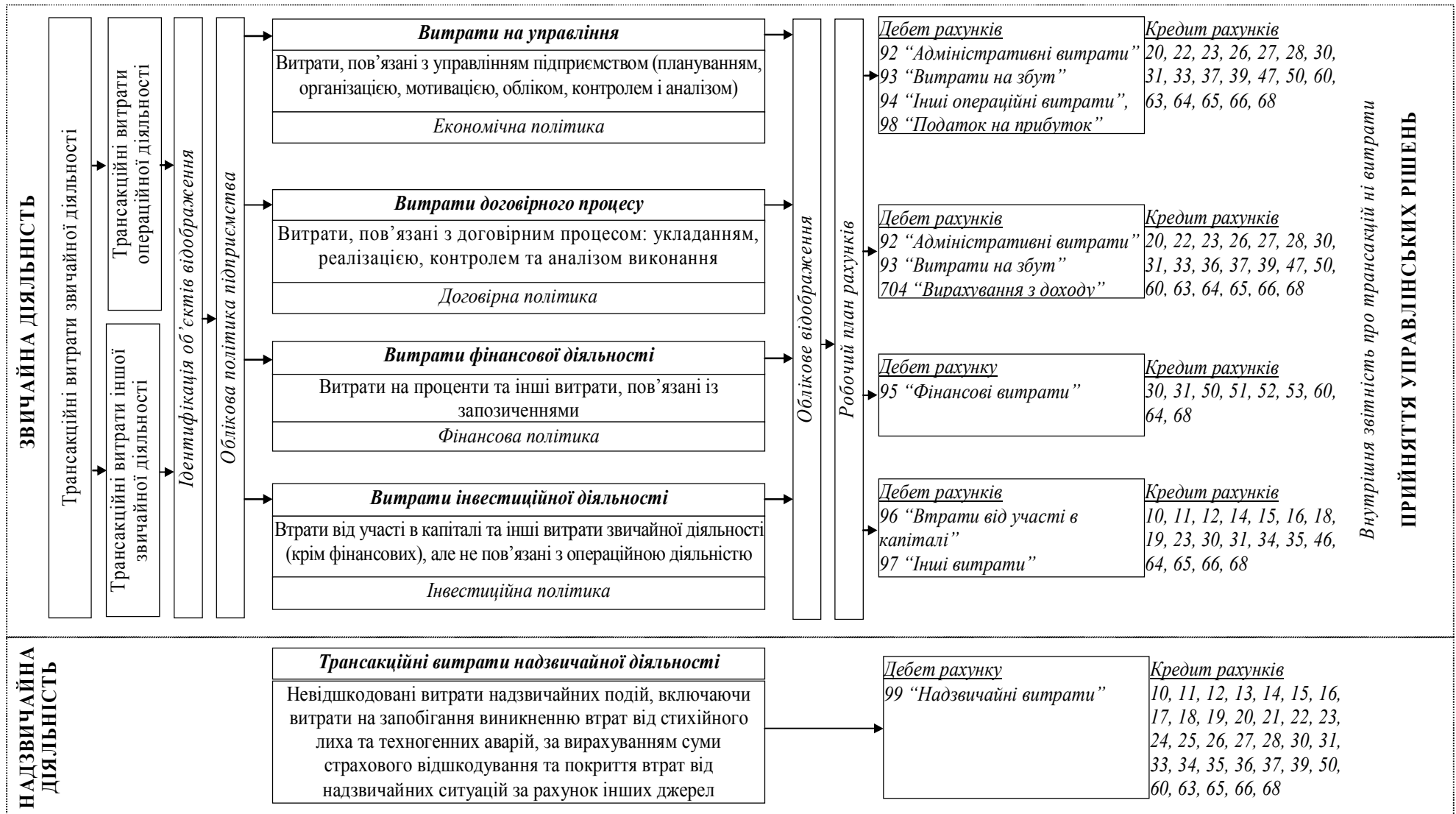

Рис. 3. Комплексний підхід до облікового відображення транзакційних витрат

Запропонований підхід ґрунтується на класифікації трансакційних витрат за видами діяльності: 1) *трансакційні витрати звичайної діяльності* (а) *витрати на управління* (витрати, пов'язані з плануванням, організацією і координацією, мотивацією, обліком, контролем і аналізом діяльності); б) *витрати договірному процесу* (інформаційні витрати, витрати на ведення переговорів, вимірювання, юридичне оформлення, витрати, що виникають в процесі виконання договірних зобов'язань, витрати контролю і аналізу виконання договорів); в) *витрати фінансової діяльності* (витрати на проценти та інші витрати, пов'язані із запозиченнями); г) *витрати інвестиційної діяльності* (втрати від участі в капіталі та інші витрати, що виникають в процесі інвестиційної діяльності підприємства)), 2) *трансакційні витрати надзвичайної діяльності*. Наведений підхід до облікового відображення трансакційних витрат забезпечує комплексний характер розробленої методики бухгалтерського обліку трансакційних витрат, сприяє формуванню точної та повної облікової інформації про витрати діяльності підприємства, що є важливим елементом ефективної системи управління.

Для бухгалтерського обліку трансакційних витрат на управління та договірному процесу пропонуємо передбачити аналітичні розрізи до рахунків 92 “Адміністративні витрати”, 93 “Витрати на збут”, 94 “Інші операційні витрати” (табл. 1), які є обов'язковими для внесення до робочого плану рахунків.

Таблиця 1. Витяг з робочого плану рахунків бухгалтерського обліку трансакційних витрат для виробничих підприємств України

Рахунок	Аналітичний рахунок 1-го порядку		Аналітичний рахунок 2-го порядку		Аналітичний рахунок 3-го порядку	
	Код	Назва	Код	Назва	Код	Назва
1	2	3	4	5	6	7
92 “Адміністративні витрати”	92.1	Витрати на управління	92.1.1	Загальні витрати на управління	...	За видами витрат
			92.1.2	Витрати на утримання підрозділів	92.1.2.2	Поточний ремонт основних засобів загальногосподарського призначення
					92.1.2.3	Страховання майна
					92.1.2.4	Забезпечення поточної діяльності підрозділів
					92.1.3.1	Витрати на оплату праці
			92.1.3	Витрати на персонал	92.1.3.2	Витрати на соціальне страхування
					92.1.3.3	Додаткові витрати на персонал
					...	За назвою банку
			92.1.4	Плата за розрахунково-касове обслуговування	...	За кожною судовою справою
			92.1.5	Судові витрати	...	За кожним контрагентом або за видом послуг
92.1.6	Витрати на послуги аутсорсингу	...	За видами податків			
92.1.7	Податки та інші обов'язкові платежі	...	За видами витрат			
92.1.x	Інші витрати на управління	...	За видами витрат			

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7
	92.2	Витрати договірною процесу	92.2.n	Трансакційні витрати угоди N	92.2.n.1	Інформаційні витрати
					92.2.n.2	Витрати на проведення переговорів
					92.2.n.3	Витрати вимірювання
					92.2.n.4	Витрати на юридичне оформлення
					92.2.n.5	Витрати, що виникають в процесі виконання договорів
					92.2.n.6	Витрати аналізу виконання договорів
					92.2.n.7	Витрати контролю виконання договорів
93 "Витрати на збут"	93.1	Витрати на управління	93.1.2	Витрати на утримання підрозділів	93.1.2.2	Поточний ремонт основних засобів загальногосподарського призначення
					93.1.2.3	Страховання майна
					93.1.2.4	Забезпечення поточної діяльності підрозділів
					93.1.3.1	Витрати на оплату праці
			93.1.3	Витрати на персонал	93.1.3.2	Витрати на соціальне страхування
					93.1.3.3	Додаткові витрати на персонал
			93.1.4	Податки та інші обов'язкові платежі	93.1.4.x	За видами податків
			93.1.x	Інші витрати на управління	...	За видами витрат
	93.2	Витрати договірною процесу	93.2.n	Трансакційні витрати угоди N	93.2.n.1	Інформаційні витрати
					93.2.n.2	Витрати на проведення переговорів
93.2.n.3					Витрати вимірювання	
93.2.n.4					Витрати на юридичне оформлення	
93.2.n.5					Витрати, що виникають в процесі виконання договорів	
93.2.n.6					Витрати аналізу виконання договорів	
93.2.n.7					Витрати контролю виконання договорів	
94 "Інші операційні витрати"	94.1	Витрати на управління	94.1.2	Витрати на утримання підрозділів	94.1.2.2	Поточний ремонт основних засобів загальногосподарського призначення
					94.1.2.3	Страховання майна
					94.1.2.4	Забезпечення поточної діяльності підрозділів
			94.1.3	Витрати на персонал	94.1.3.1	Витрати на оплату праці
					94.1.3.2	Витрати на соціальне страхування
	94.1.3.3	Додаткові витрати на персонал				
	94.2	Інші трансакційні витрати	94.2.x	Інші трансакційні витрати на управління	...	За видами витрат

Застосування розробленого підходу дозволило удосконалити методику бухгалтерського обліку трансакційних витрат виробничих підприємств, що

забезпечує керівництво підприємства необхідною для прийняття рішень аналітичною інформацією.

Для раціональної організації бухгалтерського обліку трансакційних витрат слід враховувати організаційну структуру підприємства, а також наявність вертикальних і горизонтальних зв'язків комунікації для передачі інформаційних ресурсів. З огляду на це необхідним є визначення місць виникнення трансакційних витрат і центрів відповідальності. Зокрема, в роботі виділено такі місця виникнення трансакційних витрат: загальні, місця виникнення матеріальних витрат, місця виникнення витрат на управління, місця витрат на збут, місця виникнення фінансових та інвестиційних витрат. Центрами відповідальності визначено структурні підрозділи, що включають наведені місця виникнення трансакційних витрат.

У Положенні про облікову політику підприємства основну увагу необхідно приділити питанням обліку трансакційних витрат, які виникають при придбанні та реалізації активів, що дає змогу визначити економічний ефект від здійснення процесів придбання-реалізації. З цією метою запропоновано до статей калькуляції повної вартості придбаних та реалізованих активів включати трансакційні витрати договірному процесу, що містять витрати на пошук інформації, проведення переговорів, вимірювання, укладання договорів, контролю та аналізу виконання договорів.

Відсутність у звітності інформації про трансакційні витрати підприємства обумовила необхідність розробки форми представлення та вимог до змісту таких даних у бухгалтерській звітності. Для забезпечення управлінського персоналу інформацією про трансакційні витрати розроблено форми внутрішньої бухгалтерської звітності: ЗТВ-1 “Звіт про трансакційні витрати на управління”, ЗТВ-2 “Звіт про трансакційні витрати договірному процесу”, ЗТВ-3 “Звіт про трансакційні витрати неефективних переговорів” як частину пакету внутрішньої бухгалтерської звітності про загальні витрати діяльності підприємства та інформаційну основу складання внутрішнього Зведеного звіту про витрати підприємства. Запропоновані форми внутрішньої звітності містять дані про планові та фактичні показники трансакційних витрат, а також величину відхилень, що забезпечує можливість здійснення контролю та аналізу виконання бюджету витрат підприємства за кожним структурним підрозділом. Інформаційні можливості запропонованих форм звітності формують умови для задоволення аналітичних потреб користувачів різних управлінських рівнів.

Наведені пропозиції щодо удосконалення організаційно-методичних аспектів бухгалтерського обліку трансакційних витрат дозволяють оперативно надавати інформацію користувачам різних управлінських рівнів для підвищення ефективності управління діяльністю підприємства.

Третій розділ **“Внутрішній контроль трансакційних витрат: об’єкти, методика здійснення”** присвячений розробці пропозицій з удосконалення організаційно-методичного забезпечення внутрішнього контролю трансакційних витрат, а також методичного забезпечення виявлення та

контролю відхилень трансакційних витрат виробничих підприємств.

На підприємствах не виокремлюється такий об'єкт управління як трансакційні витрати. Відповідно, відсутня і налагоджена система внутрішнього контролю таких витрат. Це призводить до неефективного управління витратами підприємства, збільшення загального рівня витрат, відсутності можливих напрямів їх мінімізації, зменшення прибутковості підприємства в цілому.

Визначені об'єкти внутрішнього контролю трансакційних витрат включають безпосередньо трансакційні витрати, так і процеси, пов'язані з їх виникненням (трансакції); показники оцінки та ефективності трансакційних витрат; планово-розпорядчі документи (бюджети, кошториси, плани, стандарти, норми, ліміти тощо), що визначають відповідний рівень трансакційних витрат.

З метою забезпечення комплексності та своєчасності застосування заходів внутрішнього контролю трансакційних витрат, посилення контролю за повнотою формування витрат діяльності, підвищення якості облікових даних визначено рівні та стадії здійснення внутрішнього контролю трансакційних витрат, його складові, напрями визначення і дослідження відхилень з трансакційних витрат.

Складовими організаційно-методичного забезпечення внутрішнього контролю трансакційних витрат визначено: організацію бухгалтерського обліку трансакційних витрат; збір інформації про трансакційні витрати підприємства; накопичення та збереження інформації про трансакційні витрати підприємства; розрахунок показників оцінки трансакційних витрат підприємства та їх аналіз; розроблення та вибір форми подання результатів контролю трансакційних витрат підприємства; визначення напрямів використання результатів контролю трансакційних витрат підприємства; прийняття управлінських рішень за результатами контролю.

Для проведення якісного контролю трансакційних витрат підприємства розроблено загальну методика виявлення та дослідження відхилень величини фактичних трансакційних витрат від запланованих (рис. 4).

Запропонована методика дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення, спрямовані на зменшення рівня трансакційних витрат, підвищення ефективності діяльності виробничих підприємств.

Наведена схема дозволяє визначити порядок контрольних дій при виявленні і дослідженні відхилень рівня фактичних трансакційних витрат від запланованих.

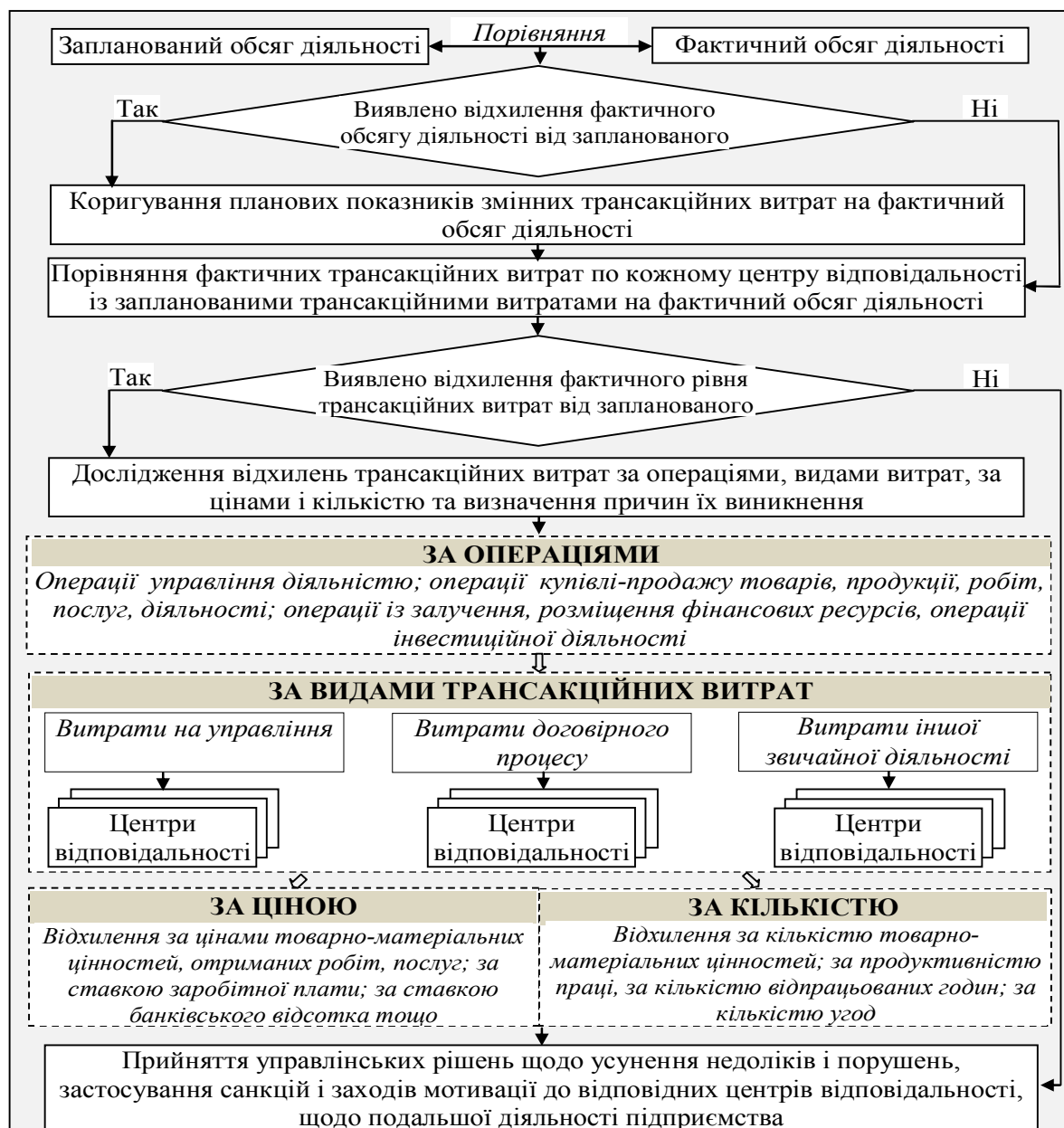

Рис. 4. Розроблена схема виявлення і контролю відхилень з трансакційних витрат

Запропоновані теоретичні та організаційно-методичні підходи до бухгалтерського обліку і контролю трансакційних витрат виробничих підприємств як нового об'єкта управління сприяє стабілізації фінансового стану суб'єкта господарювання, оптимізації рівня витрат діяльності, підвищенню ефективності управління діяльністю підприємства в цілому.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку і контролю трансакційних витрат виробничих підприємств. Основні висновки, що підтверджують результати проведеного дослідження, полягають в наступному:

1. З переходом до ринкових умов господарювання в економіці України відбулися значні зміни її інституціональної структури, які обумовлюють викорінення усталених і впровадження в її середовище нових соціальних інститутів. Швидкий розвиток ринкових відносин супроводжується значними трансакційними витратами суб'єктів господарювання через невідповідність нововведених інститутів тим ринковим відносинам, що фактично відбуваються в Україні. Тому ідентифікація та оцінка трансакційних витрат, їх адекватне планування, облік і контроль є важливими факторами успішного розвитку підприємств, що є основою стійкого зростання економіки та підвищення добробуту населення країни. Обґрунтовано необхідність роль бухгалтерського обліку трансакційних витрат як важливого фактору успішного розвитку підприємств в контексті розвитку інституціональних теорій.

2. Методологія економічної теорії та бухгалтерського обліку є взаємообумовленою та перебуває у тісному взаємозв'язку. Дослідження економічної природи трансакційних витрат дозволило виявити вплив інституціональних теорій, зокрема теорії трансакційних витрат на розвиток системи бухгалтерського обліку, який проявляється у необхідності врахування нових об'єктів дослідження та облікового відображення для задоволення інформаційних потреб управління.

3. З метою теоретичного обґрунтування економічної сутності трансакційних витрат проведено аналіз підходів до визначення даного поняття, що дозволило ідентифікувати трансакційні витрати, як такі, що супроводжують і є результатом здійсненої трансакції. За результатами дослідження встановлено, що під трансакцією слід розуміти взаємодію між двома і більше суб'єктами з приводу обміну матеріальними активами, видами діяльності, а також правами та зобов'язаннями на основі формальних (документально оформлених) і неформальних домовленостей; під трансакційними витратами – витрати, які виникають під час організації і реалізації економічних відносин, пов'язані з передачею, специфікацією і захистом прав власності, і обумовлені відповідними формальними і неформальними умовами функціонування суб'єктів господарювання на ринку. Чітке розуміння поняття “трансакційні витрати” в обліковій науці створює можливість розробки методики їх обліку і контролю.

4. Відсутність науково обґрунтованої класифікації трансакційних витрат для потреб бухгалтерського обліку перешкоджає належній організації їх бухгалтерського обліку і контролю. Для побудови ефективної системи бухгалтерського обліку і контролю таких витрат, запропоновано класифікувати трансакційні витрати для бухгалтерського обліку і прийняття управлінських рішень за такими ознаками: за характером, за можливістю відображення в обліку, за відношенням до суб'єктів господарювання, за економічною доцільністю, за видами діяльності, за стадіями договірної процедури, за видом (спрямуванням) договору, за кількістю трансакцій. Дана класифікація трансакційних витрат дозволяє організувати аналітичний облік трансакційних

витрат таким чином, щоб підвищити точність і повноту інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.

5. Для забезпечення належної організації бухгалтерського обліку трансакційних витрат на виробничих підприємствах визначено напрями удосконалення облікової політики підприємства: 1) виділено місця виникнення трансакційних витрат і центри відповідальності (загальні, місця виникнення матеріальних витрат, витрат на управління, витрат на збут, місця виникнення фінансових і місця виникнення інвестиційних витрат); 2) розроблено робочий план рахунків шляхом поглиблення деталізації рахунків фінансового обліку за виділеними видами трансакційних витрат: за видами діяльності, за стадіями договірнього процесу, за видом (спрямуванням) договору; 3) запропоновано складати калькуляцію повних витрат на придбання і реалізацію активів, до статей якої включити трансакційні витрати договірнього процесу: інформаційні витрати, витрати на проведення переговорів, вимірювання, на юридичне оформлення угоди, витрати, що виникають в процесі виконання договорів, витрати контролю і аналізу виконання договорів. Це надає можливість отримувати аналітичну, оперативну інформацію для цілей управління.

6. Питання облікового відображення трансакційних витрат є недостатньо дослідженим, тому для забезпечення побудови ефективної системи бухгалтерського обліку витрат підприємства розроблено комплексний підхід до облікового відображення трансакційних витрат. Даний підхід дозволяє врахувати трансакційні витрати за всіма видами господарської діяльності, що забезпечує можливість здійснення належного контролю з рівнем таких витрат. На основі розробленого підходу запропоновано напрями удосконалення облікової політики підприємства, робочого плану рахунків, внутрішньої бухгалтерської звітності. Застосування даного підходу дозволяє отримати найбільш повну інформацію щодо понесених трансакційних витрат в звітному періоді, сприяє підвищенню якості інформаційного забезпечення управління ними.

7. Задля забезпечення управлінського персоналу інформацією про трансакційні витрати підприємства запропоновано форми внутрішньої бухгалтерської звітності та визначено вимоги до змісту інформації, що в ній наводиться. Запропоновані форми звітності (ЗТВ-1 “Звіт про трансакційні витрати на управління”, ЗТВ-2 “Звіт про трансакційні витрати договірнього процесу”, ЗТВ-3 “Звіт про трансакційні витрати неефективних переговорів”) є частиною пакету внутрішньої звітності про загальні витрати підприємства та інформаційною основою для складання запропонованої форми ЗВП “Зведений звіт про витрати підприємства”. Інформаційні можливості запропонованих форм звітності формують умови для задоволення аналітичних потреб користувачів різних управлінських рівнів.

8. Недослідженість питань організації та методики контролю трансакційних витрат зумовлюють недостатній рівень забезпечення управління діяльністю підприємства інформацією про фактичний рівень трансакційних витрат, наявні відхилення від запланованого рівня, види та причини цих

відхилень для прийняття ефективних управлінських рішень. З метою підвищення ефективності управління діяльністю підприємства запропоновано рівні та стадії внутрішнього контролю трансакційних витрат, визначено об'єкти, суб'єктів та контрольні дії на кожній стадії, напрями дослідження відхилень рівня фактичних трансакційних витрат від запланованого. Наведені рекомендації сприяють вчасному виявленню відхилень, порушень у здійсненні трансакцій та обліковому відображенні трансакційних витрат, визначенню доцільності понесення трансакційних витрат у господарській діяльності підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Ющак Ж.М. Ступінь висвітлення питання трансакційних витрат в працях вітчизняних вчених / Ж.М. Ющак // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – № 2 (48). – 244 с. – С.144-149 (0,83 друк. арк.).

2. Мельник С.І. Трансакційні витрати у вітчизняній обліковій системі: ХХІ століття – нове уявлення майбутнього / С.І. Мельник, Ж.М. Ющак // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 1 (13) / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 408 с. – С. 154-162 (загальний обсяг 0,58 друк. арк., особисто автору належить 0,36 друк. арк.: визначено підходи до трактування трансакційних витрат, обґрунтовано необхідність бухгалтерського обліку трансакційних витрат).

3. Ющак Ж.М. Підходи до класифікації трансакційних витрат для потреб бухгалтерського обліку / Ж.М. Ющак // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 2 (14) / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 267 с. – С. 235-245 (0,55 друк. арк.).

4. Ющак Ж.М. Трансакційні витрати, пов'язані з входом підприємства на ринок: обліковий аспект / Ж.М. Ющак // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – № 3 (49). – 284 с. – С. 208-213 (0,43 друк. арк.).

5. Ющак Ж.М. Вплив теорії трансакційних витрат на виникнення нових об'єктів обліку / Ж.М. Ющак // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – № 1 (51). – 308 с. – С. 147-149 (0,39 друк. арк.).

6. Ющак Ж.М. Внутрішній контроль трансакційних витрат в системі управління: організаційно-методичне забезпечення / Ж.М. Ющак // Економічний аналіз. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу. Випуск 6. – Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2010. – 544 с. – С. 540-544 (0,53 друк. арк.).

7. Ющак Ж.М. Трансакційні витрати договірному процесу: облікове відображення / Ж.М. Ющак // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – № 2 (52). – 408 с. – С. 219-221 (0,44 друк. арк.).

8. Ющак Ж.М. Складові та оцінка трансакційних витрат / Ж.М. Ющак // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 2 (17) / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець.– Житомир: ЖДТУ, 2010. – 448 с. – С. 400-405 (0,53 друк. арк.).

Тези доповідей на конференціях

9. Ющак Ж.М. Економічна сутність трансакційних витрат: підходи науковців до визначення: тези та тексти виступів VII Міжнародної наукової конференції [“Наукові бухгалтерські школи світу: еволюція, сучасний стан, перспективи розвитку”] Частина 2 (Житомир, 3-4 листопада 2008 р.) / Ж.М. Ющак / М-во освіти і науки України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 208 с. – С.125-128 (0,22 друк. арк.).

10. Ющак Ж.М. Поняття трансакційних витрат та їх місце в системі економічних відносин: тези та тексти виступів на сьомій Всеукраїнській науковій конференції, присвяченій видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову. [“Зимові читання, присвячені ідеям проф. П.П. Німчинова та І.В. Малишева”] Частина II (Житомир, 25-26 лютого 2009) / Ж.М. Ющак / М-во освіти і науки України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 68 с. – С. 38-40 (0,11 друк. арк.).

11. Ющак Ж.М. Трансакційні витрати в системі бухгалтерського обліку: тези ХХХІV науково-практичної міжвузівської конференції, присвяченої Дню Житомирського державного технологічного університету (Житомир, 16-18 березня 2009 р.) / Ж.М. Ющак / М-во освіти і науки України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 248 с. – С. 202 (0,14 друк. арк.).

12. Ющак Ж.М. Необхідність відображення трансакційних витрат в бухгалтерському обліку: тези V-ї Міжнародної наукової конференції [“Бухгалтерський облік, аналіз і контроль в системі корпоративного управління: розвиток інтелектуальних і технічних можливостей”] Частина 1 (Краматорськ-Житомир, 9-10 вересня 2009 р.) / Ж.М. Ющак / М-во освіти і науки України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ПП “Рута”, 2009. – 148 с. – С. 102-103 (0,11 друк. арк.).

13. Ющак Ж.М. Поняття “трансакційні витрати” в англійській літературі: матеріали та тези виступів VIII Міжнародної наукової конференції [“Мовні стратегії у формуванні світової бухгалтерської еліти”], (Житомир, 15-16 жовтня 2009 р.) / Ж.М. Ющак / М-во освіти і науки України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 264 с. – С.196-197 (0,12 друк. арк.).

14. Ющак Ж.М. Внутрішній контроль трансакційних витрат: матеріали міжнародної науково-практичної конференції [“Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні”], (Тернопіль, 23-24 квітня 2010 р.) / Ж.М. Ющак / М-во освіти і науки України, Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – 257 с. – С. 242 – 244 (0,25друк. арк.).

15. Ющак Ж.М. Управління трансакційними витратами: облікове забезпечення: зб. тез та текстів виступів на восьмій всеукраїнській науковій конференції, присвяченій видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову [“Зимові читання, присвячені ідеям проф. П.П. Німчинова та І.В. Малишева”], (Житомир, 24-25 лютого 2010) / Ж.М. Ющак / Міністерство освіти і науки України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 140 с. – С. 77-79 (0,16 друк. арк.).

16. Ющак Ж.М. Трагування трансакційних витрат: інституціональний та політико-економічний підходи: тези ХХХV науково-практичної міжвузівської конференції, присвяченої Дню Житомирського державного технологічного університету (Житомир, 25-28 травня 2010 р.) / Ж.М. Ющак / М-во освіти і науки України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 195 с. – С. 169 (0,11 друк. арк.).

17. Ющак Ж.М. Облік і контроль трансакційних витрат: заперечення можливого: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 29-30 червня 2010 р.) / Ж.М. Ющак / М-во освіти і науки України, Луцький національний технічний університет. – Луцьк: ЛНТУ, 2010. – 260 с. – С. 258-259 (0,16 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Ющак Ж. М. Бухгалтерський облік і контроль трансакційних витрат: теорія і методика. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомирський державний технологічний університет. – Житомир, 2010.

Дисертаційну роботу присвячено дослідженню теоретичних та організаційно-методичних аспектів бухгалтерського обліку і контролю трансакційних витрат виробничих підприємств. Розкрито економічну сутність понять “трансакція”, “трансакційні витрати” та удосконалено класифікацію трансакційних витрат для цілей бухгалтерського обліку і управління. Виявлено та обґрунтовано вплив інституціональних теорій на формування нових запитів у суспільстві, появу нових об’єктів дослідження, а також на систему обліку.

Визначено напрями удосконалення організації бухгалтерського обліку трансакційних витрат, розроблено комплексний підхід до облікового відображення трансакційних витрат, а також розкрито особливості формування

внутрішньої бухгалтерської звітності про трансакційні витрати виробничих підприємств. В роботі обґрунтовано напрями удосконалення організації внутрішнього контролю трансакційних витрат та запропоновано організаційно-методичне забезпечення внутрішнього контролю трансакційних витрат виробничих підприємств.

Ключові слова: трансакція, трансакційні витрати, інституціоналізм, система бухгалтерського обліку, внутрішній контроль витрат.

АННОТАЦИЯ

Ющак Ж.Н. Бухгалтерский учет и контроль трансакционных издержек: теория и методика. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Житомирский государственный технологический университет, Житомир, 2010.

Диссертационная работа посвящена исследованию теоретических и организационно-методических аспектов бухгалтерского учета и контроля трансакционных издержек.

Объектом исследования являются трансакционные издержки производственных предприятий и процессы их бухгалтерского учета и контроля.

Предметом исследования выступает совокупность теоретических и организационно-методических аспектов бухгалтерского учета и контроля трансакционных издержек.

В процессе исследования экономической природы трансакционных издержек обнаружено и объяснено влияние институциональных теорий на формирование новых запросов в обществе, появление новых объектов исследования, а также на развитие системы бухгалтерского учета. Одним из таких новых объектов исследования бухгалтерской науки определено трансакционные издержки.

В диссертации раскрыта экономическую сущность понятий “трансакция”, “трансакционные издержки”. С целью теоретического обоснования подходов к организации и методике бухгалтерского учета и контроля трансакционных издержек предложено трансакцию рассматривать как взаимодействие между двумя и более субъектами по поводу обмена материальными активами, видами деятельности, а также правами и обязательствами на основе формальных (документально оформленных) и неформальных договоренностей. Трансакционные издержки – издержки, возникающие во время организации и реализации экономических взаимоотношений, связанных с передачей, спецификацией и защитой прав собственности, и обусловлены соответствующими формальными и неформальными условиями функционирования хозяйствующих субъектов на рынке.

Диссертантом разработана классификация трансакционных издержек для целей бухгалтерского учета и управления: в зависимости от характера,

возможности учетного отображения, отношения к хозяйствующим субъектам, экономической целесообразности, видов деятельности, стадий договорного процесса, вида договора, количества транзакций. Предложенная классификация позволяет организовать синтетический и аналитический учет транзакционных издержек, повышающий точность и полноту информационного обеспечения управленческих решений.

Усовершенствованы теоретические и методические основы организации бухгалтерского учета транзакционных издержек на производственных предприятиях. Предложено выделять центры ответственности и места возникновения транзакционных издержек, что позволяет повысить информативность, точность и оперативность данных для целей управления. В работе выделены такие места возникновения транзакционных издержек, как: общие, места возникновения материальных затрат, места возникновения затрат, связанных с управлением, места затрат на сбыт, места возникновения финансовых и инвестиционных расходов.

С целью повышения аналитичности информации и надлежащего группирования ее для целей управления разработан рабочий план счетов путем углубления детализации счетов финансового учета по выделенным видам транзакционных издержек в зависимости от видов деятельности, стадий договорного процесса, вида договора.

Для определения затратоемкости операций по приобретению и реализации активов предложено составлять калькуляцию совокупных затрат на приобретение и реализацию активов, в состав статей которой включать транзакционные издержки договорного процесса: информационные затраты, затраты на проведение переговоров, на измерение, на юридическое оформление договора, издержки, возникающие в процессе выполнения договора, издержки контроля и анализа выполнения договора.

С целью усовершенствования организации и методики бухгалтерского учета транзакционных издержек и повышения эффективности управления деятельностью предприятия разработана комплексная модель учетного отображения таких издержек. Предложенная модель основывается на классификации транзакционных издержек в зависимости от видов деятельности.

Предложенные формы внутренней бухгалтерской отчетности как часть пакета внутренней отчетности о совокупных издержках предприятия содержат информацию о плановых и фактических показателях, а также величине отклонений и проведении анализа выполнения бюджета предприятия по каждому структурному подразделению.

В работе рассмотрены организационные аспекты создания системы внутреннего контроля транзакционных издержек, выделены объекты, субъекты, уровни и стадии внутреннего контроля. Предложена последовательность контрольных процедур для выявления и контроля отклонений фактических транзакционных издержек производственных предприятий от

запланированного уровня, а также выделены составляющие организационно-методического обеспечения внутреннего контроля транзакционных издержек, что позволяет принимать эффективные решения о снижении уровня транзакционных издержек хозяйствующего субъекта.

Ключевые слова: транзакция, транзакционные издержки, институционализм, система бухгалтерского учета, внутренний контроль затрат.

ANNOTATION

Iushchak Zh.M. Accounting and control of transaction costs: theory and methods. – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Economic Sciences on specialty 08.00.09 – accounting, analysis and auditing (by the types of economic activity). – Zhytomyr State Technological University. – Zhytomyr, 2010.

Thesis is dedicated to the research of the theoretical, organizational and methodical aspects of accounting and control of transaction costs at manufacturing firms. Economic essence of the concepts “transaction”, “transaction costs” have been disclosed as well as the classification of transaction costs for accounting purposes and management has been improved. Influence of the institutional theories on the formation of new requests in society, emergence of new objects of research as well as the new accounting system has been revealed and grounded.

The directions of improving organization of accounting for transaction costs have been determined, the complex model of accounting reflection of transaction costs has been worked out as well as the approaches towards preparation of internal reporting on transaction costs at manufacturing firms have been disclosed.

The directions of improving organization of internal control of transaction costs have been grounded in the dissertation thesis as well as the organization and methodic support of internal control of transaction costs at manufacturing firms has been suggested.

Key words: transaction, transaction costs, institutionalism, accounting system, internal control over costs.

Підписано до друку 01.11.2010 р.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Замовлення № 1170

Редакційно-видавничий відділ ЖДТУ
10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103